

ÖNSÖZ

“Bir dostumun araştırmamı istediği Osmanlı yay ve oklarıyla ilgili çalışmayı tamamlama aşamasındayken, yazıyı süslemek amacıyla birkaç nişan taşı fotoğrafı çekmek için Okmeydanı’na gittim. Doğma büyüme İstanbullu olmama karşın, doğrusu buradaki içler acısı durumdan haberi yoktu. Gerçekten üzüldüm ve benim gibi bu durumun farkında olmayan başkalarının da bulunabileceğini düşünerek günümüze kalan taşları ikinci bir araştırma konusu yapıp kamuoyunun bilgisine sunmaya karar verdim. Bu çalışma sırasında, İstanbul’da Okmeydanı dışında da nişan taşları bulunduğunu gördüm ve kitâbelerini okuyunca bunların tüfek atışlarıyla ilgili olduğunu öğrendim. Bunlar da üçüncü araştırmamın konusunu oluşturdu.”

Araştırmaları 2004 yılında başlayan ve 2006’da yayımlanan *İstanbul’un Son Nişan Taşları* adlı kitabımın önsözü bu cümlelerle başlıyor. Bu kitabın büyük ölçüde amacına ulaştığı kanısındayım. Neydi o kitapla amaçlanan? Öncelikle, neredeyse unutulmaya yüz tutmuş olan geleneksel okçuluğumuzu canlandırmak. İkincisi Okmeydanı’ndaki Tekke, namazgâh ve sayıları giderek azalan nişan taşlarına dikkat çekmek. Üçüncüsü Türk geleneksel okçuluğuna ilişkin yayın ve etkinliklerin nitelik ve nicelik olarak artmasını sağlamak. Bu üç konuda da önemli aşamalar kaydedildiğini düşünüyorum. Kısaca anımsamak gerekirse, şimdilerde geleneksel okçuluğumuzla ilgilenen ve bu konuda gönüllü olarak çalışan birçok grup var. Bu gruplarda çalışan gençlerin hemen hemen hepsi üniversite mezunu, dil bilen, bu işi hobi olarak yapan, ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal ilişkileri olan düzeyli ve nitelikli insanlar. Onlarla iftihar ediyorum.

Öte yandan Beyoğlu Belediyesi, Atıcılar Tekkesi’ni, mescidi ve namazgâhı yeniden inşa ettirdi. Taşlarla ilgili olarak –Sultan III. Selim’in bir taşı hariç– belediyenin pek bir şey yaptığını söyleyemeyiz ama, en azından bu konuda bir arayış içinde olduğu anlaşılıyor; belli ki durumdan rahatsızlık duymaktadır.

Araştırma ve yayın konusunda ise, hem geçmişte hazırlanmış elyazması eserlere ilişkin hem de genç arkadaşların yaptıkları çeşitli özgün yayınları memnuniyetle izliyoruz. Ulusal ve uluslararası düzeyde gerçekleştirilen çeşitli etkinlikler ise birbiri ardına ve artarak sürmektedir.

“Peki bu arada sen neler yaptın?” dediğinizi duyar gibiyim. Öncelikle 20-25 tane yeni taş saptadık. Sutan II. Mahmud’un menzil taşlarından birine ait ayak taşını bulunca, gez uzunluğunun metrik karşılığını tam olarak saptama olanağına kavuştuk. O zamanlar atıcılıkla ilgili pek çok konuda bilgilerimiz sınırlıydı; bugün daha donanımlıyız. Dikkat ettiyseniz hep çoğul konuşuyorum. Şurası bir gerçek, bütün yapılanlar bu genç arkadaşlarla işbirliği içinde birlikte gerçekleştiriliyor. Bilgi paylaşıkça çoğalıyor.

İstanbul’un Son Nişan Taşları’nı küçük bir araştırma başlatmıştı. Yeni kitabın çıkış noktasını ise o kitap oluşturdu. Ama, pek çok değişiklik içerdiği için adını da değiştirdim. Eski ve yeni bulduğum bütün taşları tarih sırasına göre sıraladım. Uygulamaya yönelik –örneğin yay kurma gibi– kimi bilgileri resimlerle anlatma yolunu seçtim. Bu konuda yardımlarını esirgemeyen değerli araştırmacı ve genç dostum Murat Özveri’nin hakkını nasıl öderim, bilemiyorum. Padişah taşlarına biraz daha dikkat çekmek için, ait olduğu padişahın tuğrasını ve gravürünü de ekledim tanıtım sayfalarına. Top, topuz ve lobut atışlarıyla ilgili taşların açıklama sayfasına, farklı olduklarını vurgulamak için, bu araçların küçük birer resmini koydum. Her taşın kitâbesinin yer aldığı sayfaya, o kitâbe için özel bir lugatçe ekledim. Ayrıca kitabın sonuna –istek üzerine– atıcılıkta kullanılan terim ve deyimleri içeren genel bir sözlük yerleştirdim.

Osmanlı’nın tarih, toplum, spor ve mimarlık yaşamından kesitler sunan elinizdeki kitap iki bölümden oluşmaktadır: Birinci bölüm okçulukla ilgili olup üç kısımdan ibarettir. Birinci kısımda Osmanlı yay ve okları anlatılıyor. İkinci kısımda bir yaycı ustasının “tereke”sinden (miras tutanağından) hareketle yay yapımına ilişkin bilgiler aktarılıyor. Üçüncü kısım, Okmeydanı’ndaki günümüze ulaşabilen taşlarla ilgilidir. İkinci bölüm ise tüfekle atıcılığa ilişkin olup iki kısımdan oluşuyor. Birinci kısımda Osmanlı tüfekleri anlatılıyor. İkinci kısım, Okmeydanı dışındaki nişan taşlarıyla ilgilidir. Top, topuz ve lobut atışıyla ilgili birer taş da bu kısma dahil edilmiştir. Her iki bölümün sonuna da, arayanlara kolaylık sağlamak amacıyla, taşların nerede bulunduğunu gösteren ayrıntılı birer harita eklenmiştir.

Yeni kitabın oluşumunda emeği geçen Murat Özveri, Metin Ateş, S. Cem Dönmez, Talip Mert, Mehdi Kamruz, Mustafa Yılmaz, Gülen-dam Karal, Ahmet Ayhan, Hayri Fehmi Yılmaz, Günhan Börekçi, T. Fikret Uçar, Dilek Gürbüz ve Sevim Sevindi ile çeşitli aşamalarda yardım ve desteklerini esirgemeyen tüm değerli dostlarıma içtenlikle teşekkür ediyorum. Kitabın yayımlanması konusunda verdiği destek için Salih Kuzu’ya kendim ve okçu dostlarım adına şükranlarımı sunarım.

En büyük hayalim, Fâtih’in mirası Okmeydanı alanının yeniden eski kimliğine kavuşmasıdır. İstanbul’un kimlik ve belleğinin önemli bir parçasını oluşturduğuna inandığım, Osmanlı askerî ve sivil yaşamının bu sportif öğelerini –tarihsel ve mimarî özellikleriyle– tanıtır belgelerken, bu yayının, bunların korunmaları yönünde de ilgilileri heveslendirmesini ve harekete geçirmesini diliyorum.

M. Şinasi Acar
Eskişehir, 10 Temmuz 2013

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I: OKÇULUK VE NİŞAN TAŞLARI

Osmanlı Yay ve Okları	2
Türklerde Okçuluğun Önemi.....	3
Yaylar ve Özellikleri.....	5
Yayın Kurulması.....	12
Yaylarda Rastlanan Kimi Beyitler.....	18
Evliya Çelebi'nin Yayılar ve Okçular Esnafı.....	19
Oklar ve Özellikleri.....	19
Ok Çekme Yöntemi.....	30
Ok Atmanın Matematiği.....	31
Matematiksel Analiz.....	34
Yaycı Yusuf Beşe Terekesinin Düşündürdükleri	40
Osmanlı Arşivinden Bir Belge.....	41
Yusuf Beşe Kimdir?.....	43
Türklerde Yayıcılık ve Kompozit Yay.....	44
Terekedeki Yayıcılıkla İlgili Malzemeler.....	46
Terekedeki Yaylar.....	51
Okmeydanı Nişan Taşları	56
Sportif Okçuluk.....	57
Hedef Okçuluğu.....	57
Menzil Okçuluğu.....	60
Okmeydanı.....	64
Kabza Almak.....	66
Menzil Açmak.....	68
Menzil Almak.....	69
Uzaklık Ölçüsü Gez.....	71
Gezin Metrik Eşdeğerinin Belirlenmesi.....	73
Okmeydanı'nın Bugünkü Durumu.....	75
Okmeydanı Namazgâhı.....	82
Okçular Tekkesi ve Mescidi.....	84
Şeyh Hamdullah menzil taşı.....	89
Tozkoparan İskender menzil taşı.....	91
Mustafa Bey nişan taşı.....	93
Sultan IV. Murad ana taşı.....	95
Silâhdâr Mehmed Paşa ana taşı.....	97
Mehmed Kethüda menzil taşı.....	99
Hacı Beşir Ağa menzil taşı.....	101
Kethüdâzâde Ahmed Refî ana taşı.....	103
Hacı Beşir Ağa ayak taşı.....	105
Feyzi Bey menzil taşı.....	107
Hacı Beşir Ağa ana taşı.....	109
Nazîfî Mustafa Ağa menzil taşı.....	111
Cafer Sadık Bey ana taşı.....	113
Mehmed Hafîd Efendi menzil taşı.....	115
Bilâl Ağa ana taşı.....	117
Hüsameddin Ağa menzil taşı.....	119

Çuhadar Kara Hasan Ağa menzil taşı.....	121
Şakir Ağa menzil taşı.....	123
Sultan III. Selim ana taşı.....	125
Sultan II. Mahmud ana taşı (Sultan II. Mahmud Menzili).....	127
Sultan II. Mahmud ayak taşı (Sultan II. Mahmud Menzili).....	129
Sultan II. Mahmud menzil taşı (Cerrah Menzili).....	131
Sultan II. Mahmud menzil taşı (Ekşi Menzili).....	135
Sultan II. Mahmud menzil taşı (Abdullah Efendi Menzili).....	137
Sultan II. Mahmud menzil taşı (Topyeri Menzili).....	139
Sınır taşı.....	141
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Sütlüce).....	143
Mehmed Ali Bey menzil taşı.....	145

BÖLÜM II: TÜFEKLE ATICILIK VE NİŞAN TAŞLARI

Osmanlı'da Tüfekle Atıcılık	162
Tüfegin İcadı ve Gelişimi.....	163
Evliya Çelebi'nin Tüfekçiler Esnafı.....	169
Sportif Atıcılık.....	170
Okmeydanı Dışındaki Nişan Taşları	172
Hasan Pehlivan nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	173
Sultan I. Ahmed nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	175
Sultan IV. Murad nişan taşı (Topkapı Sarayı).....	177
Baltacı Mehmed Paşa nişan taşı (Kâğıthane).....	181
Sultan III. Selim nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	183
Sultan III. Selim nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	185
Sultan III. Selim nişan taşı (Topkapı Sarayı).....	187
Sultan III. Selim nişan taşı (Teşvikiye Camisi).....	189
Sultan III. Selim nişan taşı (İhlamur).....	191
Başçuhadar Hüseyin Ağa nişan taşı (Kâğıthane).....	194
Sultan III. Selim nişan taşı (Paşabahçe).....	195
Bilâl Ağa nişan taşı (Beykoz).....	197
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	199
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Eski Gülhane Meydanı).....	203
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Teşvikiye Camisi).....	205
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Teşvikiye).....	209
Sultan II. Mahmud nişan taşı (İhlamur).....	211
Sultan II. Mahmud nişan taşı (İhlamur).....	213
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Çubuklu).....	217
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Dikilitaş).....	219
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Kâğıthane).....	221
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Kâğıthane).....	223
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Küçükcamlıca).....	227
Sultan II. Mahmud nişan taşı (Maslak).....	229
KAYNAKÇA.....	235
DİZİN.....	238
ATICILIKTA KULLANILAN TERİM VE DEYİMLER.....	246